

УДК 378:373.3/.5.091.12.011.3-051:37.091.26:82

Шкавро В. В.**МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ
ІЗ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ**

У статті окреслено методичні орієнтири до створення тестових завдань із мовознавчих дисциплін за їхніми класифікаційними ознаками. Подано рекомендації для удосконалення різновидів тестових завдань під час контролю знань майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін. Проаналізовано стан розробленості обраної проблеми у теорії і практиці вищої школи, досліджене тенеzu тестового контролю суб'єктів освітнього процесу у педагогічній науці. Розкрито переваги тестового контролю навчальних досягнень студентів у контексті зарубіжного досвіду. Окремим аспектом публікації є розгляд психологічних чинників, що позитивно впливають на процеси саморегуляції, самооцінювання, самокорекції і саморозвитку майбутніх фахівців освітньої галузі.

Висвітлено провідні тенденції у розробленні тестових завдань із різних дисциплін, а також способи їх створення (вербальні, вербально-невербальна, невербальна форми) з обґрунтуванням переваг конкретної форми. Докладно проаналізовано найпоширеніші формати тестових завдань (альтернативні, вибіркові, послідовні, конструктивні) й проілюстровано відповідними прикладами із сучасної української літературної мови. Охарактеризовано типи за різними видами ознак (цільовими, функціональними, смисловими ознаками, формальними ознаками). Обґрунтовано доцільність урахування технологічних аспектів під час розроблення альтернативних, взаємозалежних і відтворювальних тестових завдань для майбутніх учителів української мови і літератури з мовознавчих дисциплін.

Ключові слова: майбутні вчителі української мови і літератури, методичні орієнтири, тестові завдання, різновиди тестових завдань.

Із перших років незалежності в системі освіти України здійснювалися пошуки об'єктивного оцінювання навчальних досягнень майбутніх фахівців.

Сьогодні в освітньому середовищі педагогічного вишу чільне місце в оцінюванні навчальних досягнень студентів відведено тестовим технологіям, що зумовлено необхідністю уведення в освітній процес ефективних систем моніторингу, підвищення вимог до контролю, а також стандартизації процедур тестового контролю знань майбутніх учителів української мови і літератури, оскільки саме тестування, як показує практика, дає змогу достатньо об'єктивно визначати рівень знань.

Виконання завдань тестового типу сприяє саморегуляції навчальної діяльності студентів, які мають здійснювати самооцінювання й самокорекцію. Доцільність використання тестового контролю в освітній практиці вишу очевидна, оскільки ґрунтується на кількісному та якісному вимірюванні знань, умінь і навичок майбутніх учителів української мови і літератури.

Інформатизація суспільства, реалізація компетентнісного підходу як

стратегії підвищення якості української національної школи актуалізують проблему удосконалення її змісту, пошуку шляхів упровадження ефективних форм, методів і засобів організації освітнього процесу, що регламентовано в Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХ столітті”, “Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року”, Концепції літературної освіти та Концепції нової української школи.

Мета статті полягає в окресленні методичних орієнтирів до розроблення тестових завдань з мовознавчих дисциплін як засобу вимірювання навчальних досягнень майбутніх учителів української мови і літератури.

Нині в освітянській практиці важливу роль відведено моніторингу якості засвоєння навчальних досягнень суб'єктів, відтак проблема вимірювання й оцінювання результатів навчання є однією з найважливіших у сучасній педагогічній теорії і практиці. Аналіз спеціальних праць дає змогу констатувати, що сьогодні інтенсивно розробляються і використовуються різноманітні засоби контролю, які характеризуються мобільністю, об'єктивністю, це зокрема: опитування, анкетування, модульна контрольна робота, перевірка різних типів завдань та тестів.

Термін “тест” уперше введено в практику психологом Джеймсом Кеттелю у 1899 р., що у дослівному перекладі означає “випробування”, “спроба”, “перевірка”. У зміст тестів уміщено спеціально підготовлені завдання, які мають швидко й об'єктивно оцінити знання суб'єктів навчання. Щоб студенти під час контрольного зрізу знань не намагалися вгадати відповіді, обов'язковою умовою було проведення пробних чи тренувальних випробувань, самоперевірка й самооцінювання знань із допомогою викладача, аналіз допущених помилок й усунення їх до наступного тесту.

Опрацювання різних джерел з обраної проблеми переконує, що в практиці вишу існує різноманітна кількість способів створення тестових завдань у невербальній або вербально-невербальній формах із необхідною кількістю варіантів та складністю завдань.

Зміст тестових завдань формулюють у вигляді фрази, запитання, малюнка, цифри, символу, графіки тощо з урахуванням перцептивних і моторних функцій та розуміння студентами методичних рекомендацій до їх виконання.

Як зазначають психологи (Р. Павелків, М. Холодна, Д. Давидов), найпоширенішим невербальним тестом є прогресивні матриці Равена, що зменшують вплив розходжень на результат виконання завдань тесту й полегшують процедуру тестування. Невербальні тести широко використовуються задля правильності оцінювання просторового і комбінаторного мислення суб'єктів освітнього процесу [4].

Застосування такого типу тестів до певної міри допомагають запобігти втомлюваності студентів під час виконання, зменшують кількість

випадкових помилок, оскільки у змісті завдань часто використовуються малюнки, які мотивують їх до виконання тесту й дають змогу викладачеві оцінити рівень абстрактного мислення суб'єктів навчання та обізнаність їх із конкретної теми.

На філологічних факультетах (в інститутах) педагогічних вишів викладачі найчастіше використовують тестові завдання з мовознавчих дисциплін, побудова, добір, створення й застосування яких спричиняє безсистемність у їх використанні через відсутність стандартизованих критеріїв до їх розроблення. Аналіз спеціальної літератури засвідчує, що й донині у вишах функціонують нестандартизовані тестові завдання, які самостійно розробляють викладачі з тієї чи тієї дисципліни, що й призводить до суб'єктивізму та розбіжностей у визначенні рівнів сформованості відповідних компетентностей майбутніх фахівців. Відтак, є об'єктивна потреба у створенні державних стандартів із чітким визначенням критеріїв оцінювання знань майбутніх фахівців із кожної мовознавчої дисципліни.

Вивчення праць з проблеми тестування студентів [1; 5] уможливило визначення методичних орієнтирів, спрямованих на підвищення якості їх змістових та технологічних аспектів:

1) тестове завдання має перевіряти рівень засвоєння знань студентами теоретично значущих відомостей з теми чи розділу;

2) у змісті тестових завдань необхідно передбачати перевірку знань студентів із конкретної теми за рівнями, розділу із зазначенням рубрики *"студенту необхідно знати (з розділу...)"*;

3) зміст завдання має бути чітко сформульовано й сфокусовано на зазначену одну проблему, а не на різногалузеві;

4) варіанти відповідей мають бути гомогенними (однорідними);

5) усі дистрактори мають відповідати змісту завдання й бути вірогідними;

6) інформація, закладена в одному тестовому завданні, не повинна містити підказки для відповідей на інші тестові завдання, як-от:

– граматична невідповідність між умовою та варіантами відповідей;

– повторення у правильній відповіді слів з умови;

– використання прикладів з підручника чи лекції як тестових завдань;

– найдовша правильна відповідь;

– найдетальніша правильна відповідь;

– дистрактори, що вилучають один одного;

7) зміст тестового завдання має подаватися у формі запитання, наказу або незавершеного твердження, вміщувати тільки завдання або складатися із вступної інформації та запитання, пов'язаного із наведеною інформацією;

8) відповіді на зміст тестових завдань повинні мати множинність вибору (наявність однієї правильної відповіді між чотирма-п'ятьма з пропонуєваних) [1, с. 41-42].

Створення тестових завдань передбачає правила, яких варто дотримуватися задля ефективного оцінювання, адже екзаменованим необхідно чітко зрозуміти завдання й відшукати у пам'яті й запропонованих варіантах правильну відповідь.

Найпоширенішими у закладах вищої освіти є формати тестових завдань багатовибіркового типу, які складаються з двох частин: умови, що описує певну проблему і ставить завдання перед екзаменованим; списку варіантів відповідей, з-поміж яких як мінімум один є правильною чи найкращою відповіддю, а решта – дистрактори – є неправильними.

У спеціальній літературі тести класифікують за різними видами ознак, зокрема:

1) за цільовими, функціональними і смисловими ознаками:

• за метою застосування: констатувальні, діагностувальні, прогностичні тести;

• за видом контролю: тести поточного, проміжного (проводяться наприкінці семестру), підсумкового (проводяться в кінці кожного навчального року), заключного контролю (в кінці курсу навчання);

• за об'єктом контролю: тести, спрямовані на вимірювання рівня засвоєння матеріалу; тести, спрямовані на вимірювання рівня сформованості вмінь;

• за співвідношеннями з нормами чи критеріями: тести, орієнтовані на норми знань; тести, орієнтовані на критерій оцінювання;

• за статусом програми контролю: стандартизовані (тест, апробований досить великою кількістю учасників тестування); нестандартизовані тести (тести, складені викладачами для своїх студентів).

2) за формальними ознаками:

• за структурою та способом оформлення відповіді: вибіркові тести, тести з вільноконструйованою відповіддю;

• за характером вибірових відповідей: альтернативні тести, тести множинного й тести перехресного вибору;

• за гомогенністю завдань: тести на швидкість, на складність;

• за способом презентації мовленнєвого стимулу: тести з використанням ТЗН;

• за використанням засобів оперативного машинного зв'язку: машинні, безмашинні [3, с. 35-42].

У педагогіці та лінгводидактиці за наявністю або відсутністю варіантів відповідей тести закритої та відкритої форм поділяються на:

• альтернативні (наявність двох варіантів відповідей);

• взаємозалежні (встановити зв'язок між двома пропонованими частинами);

• відтворювальні (визначити послідовність, тобто перекомбінування наведених даних або елементів).

Як підтверджує практика, найчастіше використовуються такі типи

тестів, як *альтернативні, вибіркові, послідовні, конструктивні*.

Альтернативний тест – найпростіший у розв'язанні, оскільки в ньому запропоноване запитання передбачає 4-5 варіантів відповідей, з-поміж яких лише один – правильний. При цьому чим більше варіантів відповідей, тим менша можливість вгадування відповіді. Наприклад, якщо запропоновано всього 2 варіанти відповіді, можливість вгадування досягає 48,7%. На думку методистів, альтернативний тест необхідно добирати для таких завдань, які виключають варіанти різного тлумачення правильної відповіді. Наприклад: *Діалог* – це ... **Варіант відповіді № 1:**

- а) заключна частина твору;
- б) розмова 2-х або кількох осіб;
- в) висловлення однієї особи;
- г) вступна частина твору, яка передує основній дії твору.

Варіант відповіді № 2.

З перерахованих нижче формулювань виберіть те, яке найточніше характеризує іменник:

а) самостійна частина мови, що означає предмет, відповідає на питання хто? що?, має рід, змінюється за числами й відмінками, виконує синтаксичну роль підмета, додатка, присудка, означення, обставини;

б) самостійна частина мови, що означає предмет, відповідає на питання хто? що?;

в) службова частина мови, що означає ознаку предмета або належність комусь, відповідає на питання який? чий?, має рід, змінюється за числами й відмінками, виконує синтаксичну роль підмета, означення;

г) службова частина мови.

Вибірковий, або варіативний, тест зазвичай не викликає у студентів особливих труднощів і передбачає 10-12 варіантів відповідей на тестове завдання, з яких 6-8 відповідей – правильні. За вибірковими тестами перевіряють передусім повноту знань класифікації того чи того явища (класифікація частин мови, граматичних значень, граматичних категорій тощо). Наприклад: *Визначте, в якому рядку правильно обґрунтовано визначення частки як частини мови (подаються різні варіанти відповідей). Далі під літерами а), б), в), г) ...* – подано низку визначень про частку як частину мови, з-поміж 12 варіантів лише 6 правильних. Варіативний тест дає можливість одночасно перевіряти й глибину знань студентів з виучуваної теми.

Послідовний, або порядковий, тест дає змогу перевірити знання студентів у певній послідовності. У варіантах відповіді на пропонувані такі тестові завдання відсутні неправильні відповіді, тому студентом необхідно розташувати поетапне виконання у правильній послідовності запропонованих знань:

– морфологічні ознаки (розряд за значенням (якісний, відносний або присвійний), ступінь порівняння (у якісних), група (тверда або м'яка), число, рід (в однині), відмінок;

- назва частини мови;
- початкова форма (називний відмінок однини чоловічого роду);
- синтаксична роль.

Конструктивний тест (або тест-доповнення, або тест на встановлення відповідності) передбачає заповнення студентом у тексті, що описує те чи те явище, пропущені слова, які мають визначальне значення для тексту. Над крапками, що вказують на пропущені слова, необхідно ставити послідовно цифри – 1, 2, 3 тощо, а після опису – буквену нумерацію а), б), в) тощо. У невпорядкованому вигляді подаються ключові слова таким чином, щоб у контрольній картці студент проставив цифри та відповідні № літер з ключового ряду. Кількість балів у цьому тесті дорівнює кількості доповнень, відтак за кожну помилку знімають 1 бал. Наприклад: Вставні слова можуть виражати: впевненість – 1, почуття – 2, вказівку на джерело повідомлення – 3.

Ключові слова (приклади):

- можливо, мабуть;
- по-перше, з іншого боку;
- пробачте, будь ласка.

Означені види тестових завдань, на нашу думку, можуть бути використані під час вивчення будь-якої теми чи розділу мовознавчої дисципліни.

У педагогіці відома й інша класифікація тестових завдань, як-от:

I. Завдання з вибором відповідей (закриті завдання):

- завдання з вибором однієї правильної відповіді;
- завдання з вибором однієї неправильної відповіді (це завдання на пошук помилки, які перевіряють рівень усвідомленого засвоєння програмового матеріалу, ступінь розвитку самоконтролю, лінгвістичну “пильність”, уміння застосовувати знання в нестандартній ситуації);

– завдання на встановлення відповідності (перевіряють розуміння студентами відомого, виявляють готовність до встановлення відповідності пропонованих відповідей з їхніми власними поданнями);

– завдання з вибором кількох правильних відповідей.

II. Завдання з відкритою відповіддю (припускають самостійний пошук правильної відповіді):

– завдання на завершення (доповнення) висловлення (перевіряють готовність студентів установлювати причинно-наслідкові зв'язки фактів мови, закономірності, знання формулювань теорій, визначень, правил);

– завдання на встановлення правильної послідовності.

Якщо метою зазначених типів тестів є вимірювання рівня знань сформованості у студентів тієї чи тієї компетентності, то тестами попередній, поточний, тематичний і підсумковий контроль перевіряється рівень якості навчальних досягнень студентів з тієї чи тієї теми.

Тести якості навчальних досягнень студентів доцільно формулювати

так, щоб охопити найважливіші елементи тієї чи тієї виучуваної теми, які студенти засвоїли на попередніх 2-3 лекційних чи практичних заняттях. Тривалість виконання таких тестів не повинна перевищувати 10-12 хв., оскільки вони проводяться за 15 хвилин до завершення заняття й для їх прискорення щодо виконання використовуються зразкові тести з правильними відповідями. Важливо при цьому домогтись усвідомлення кожним студентом причин виникнення помилок.

Висновки і пропозиції. Отже, як показує практика, розроблення тестових завдань дає змогу визначити рівні сформованості відповідної компетентності студентів, а задля об'єктивності оцінювання необхідно дотримуватися описаних методичних орієнтирів під час їх створення. Доцільним убачаємо й упровадження невербальних тестів, завдяки яким студенти будуть змотивовані й зацікавлені. У подальшому пропонуємо розроблення стандартизованих тестових завдань, які сприяють визначенню професійних компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури.

Використана література:

1. Булах І. Є. Створюємо якісний тест : навч. посіб. / І. Є. Булах, М. Р. Мруга. – Київ : Майстер-клас, 2009. – 176 с.
2. Виноградов О. Тести як соціальна інновація в Україні [Електронний ресурс] / О. Виноградов. – Режим доступу : www.fulbrifht.org.ua.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури / С. Вітвицька. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посібник / І. М. Галян. – Київ : Академвидав, 2009. – 464 с.
5. Конструювання тестів. Курс лекцій : навч. посіб. / Л. О. Кухар, В. П. Сергієнко. – Луцьк, 2010. – 182 с.
6. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі : навч. посібник / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь / за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. – 2015. – 250 с.
7. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилук. – Київ : Ленвіт, 2015. – 320 с.

References:

1. Bulakh I. Ye. Stvoriuiemo yakisnyi test : navch. posib. / I. Ye. Bulakh, M. R. Mruha. – K. : Maister-klas, 2009. – 176 s.
2. Vynogradov O. Testy yak sotsialna innovatsiia v Ukraini. [Elektronnyi resurs] / O. Vynogradov. – Rezhym dostupu : www.fulbrifht.org.ua.
3. Vitvytska S. S. Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: Metodychnyi posibnyk dlia studentiv mahistratury / S. Vitvytska. – Kyiv : Tsentri navchalnoi literatury, 2003. – 316 s.
4. Halian I. M. Psykhodiahnostyka : navch. posibnyk / I. M. Halian. – K. : Akademvydav, 2009. – 464 s.
5. Konstruiuvannia testiv. Kurs lektsii : navch. posib. / L. O. Kukhar, V. P. Serhiienko. – Lutsk, 2010. – 182 s.
6. Praktykum z metodyky navchannia movoznavchykh dystsyplin u vyshchii shkoli : navch. posibnyk / O. Horoshkina, S. Karaman, Z. Bakum, O. Karaman, O. Kopus / za red. O. Horoshkinoi ta S. Karamana. – 2015. – 250 s.
7. Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi lnhvodydaktyky : navch. posib. / kol. avtoriv za red. M. I. Pentyliuk – K. : Lenvit, 2015. – 320 s.

ШКАВРО В. В. Методические ориентиры в разработке тестовых заданий с языковедческих дисциплин для будущих учителей украинского языка и литературы.

В статье обозначены методические ориентиры к созданию тестовых заданий с языковедческих дисциплин по их классификационным признакам. Даны рекомендации по совершенствованию разновидностей тестовых заданий при контроле знаний будущих учителей украинского языка и литературы с языковедческих дисциплин. Проанализировано состояние разработанности выбранной проблемы в теории и практике высшей школы, исследовано генеза тестового контроля субъектов образовательного процесса в педагогической науке. Раскрыты преимущества тестового контроля знаний студентов в контексте зарубежного опыта. Отдельным аспектом публикации является рассмотрение психологических факторов, положительно влияющих на процессы саморегуляции, самооценки, самокоррекции и саморазвития будущих специалистов образования.

Очерчены основные тенденции в разработке тестовых заданий по различным дисциплинам, а также способы их создания (вербальные, вербально-невербальная, невербальная формы) с обоснованием преимуществ конкретной формы. Подробно проанализированы самые распространенные форматы тестовых заданий (альтернативные, выборочные, последовательные, конструктивные) и проиллюстрировано соответствующими примерами из современного украинского литературного языка. Охарактеризованы типы по различным видам признаков (целевыми, функциональными, смысловыми признаками, формальным признакам). Обоснована целесообразность учета технологических аспектов при разработке альтернативных, взаимосвязанных и воспроизводственных тестовых заданий для будущих учителей украинского языка и литературы с языковедческих дисциплин.

Ключевые слова: будущие учителя украинского языка и литературы, методические ориентиры, тестовые задания, разновидности тестовых заданий.

SHKAVRO V. V. Methodical points for the development of test tasks for language disciplines for future teachers of the Ukrainian language and literature.

The article defines methodical points for the creation of tests tasks in linguistic disciplines according to their classification criteria. The recommendations for the creation of test tasks while controlling the knowledge of future teachers of the Ukrainian language and literature on linguistics disciplines are given. The state of development of the chosen problem in the theory and practice of high school is analyzed, the genesis of test control of subjects of educational process in pedagogical science is investigated. The advantages of test control of academic achievements of students in the context of foreign experience are revealed. A separate aspect of the publication is the consideration of psychological factors that positively affect the processes of self-regulation, self-evaluation, self-correction and self-development of future specialists in the educational field.

The main tendencies in the development of test tasks from different disciplines, as well as ways of their creation (verbal, verbal-non-verbal, non-verbal forms) with the justification of the advantages of a concrete form are highlighted. The most common forms of test tasks (alternative, selective, sequential, constructive) are analyzed in detail and illustrated by relevant examples from the modern Ukrainian literary language. Types characterized according to various types of signs (target, functional, semantic signs, formal signs). The feasibility of taking in to account technological aspects during the development of alternative, inter dependent and reproductive test tasks for future teachers of the Ukrainian language and literature on linguistic disciplines is substantiated.

Keywords: the future teacher of the Ukrainian language and literature, methodical points, test tasks, variety of test tasks.